

TÜRKİYE'NİN AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNE SEBZE İHRACATI

İsmail GÜVENÇ (1)

Refik ALAN (1)

ÖZET : *Bu çalışmada, Türkiye'den AT ülkelerine gerçekleştirilen sebze ihracatı üzerinde durulmuştur. İnceleme sonunda, Türkiye'nin toplam sebze ihracatının % 21-26'sının At üyesi ülkelere yapıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye'den Avrupa topluluğu ülkelerine, en fazla ihraç edilen sebzelerin, meyvesi yenilen sebzeler olduğu, diğer sebze türleri ihracatının ise meyvesi yenilen sebzeler türlerine göre az miktarda olduğu belirlenmiştir. Avrupa Topluluğu ülkelerine gerçekleştirilen sebze ihracatının % 75-80 gibi büyük kısmının Almanya'ya yapıldığı tespit edilmiştir.*

GİRİŞ

Avrupa Topluluğu 12 üye ülkeden oluşmaktadır. Üye ülkeler Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya, İrlanda, Belçika, Yunanistan, Lüksemburg, Danimarka, Portekiz ve Hollanda'dır (Ayyıldız, 1990). Avrupa Topluluğu ülkeleri, tatbik ettikleri ortak tarım politikası ile iç üretimi artırarak, tarımsal ürünlerde kendi kendine yeterli hale gelmeyi hedeflemişlerdir. Bu amaç, İspanya'nın Topluluğa üyeliğinden sonra daha da kuvvetlenmiş ve kendine yeterlilik oramı büyük ölçüde artmıştır. Ancak, hala AT ülkeleri 800-900 bin ton kadar sebze ithalatı yapmaktadır. Bu ithalatta, Türkiye'nin payı % 2-3 kadardır (Karabağlı, 1990). Halbuki, son yıllarda yıllık sebze üretimi 17-18 milyon tona ulaşmış olan Türkiye, AT ülkelerinin sebze ithalatını tek başına karşılayabilir. Ancak, bu konuda gerekli teknik ve bilimsel çalışmaların AT' na tam üyelik öncesinde yapılması gerekir.

TÜRKİYE'NİN AT ÜLKELERİNE TOPLAM SEBZE DIŞSATIMI

Türkiye'nin AT ülkelerine toplam sebze ihracatı Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde 1988, 1989 ve 1990 yıllarında Türkiye'nin AT'a sebze ihracatının sırasıyla, 56.864, 51.574 ve 75.883 ton civarında olduğu görülecektir. Aynı yıllarda

---

(1) Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Erzurum.

Türkiye'nin sebze ihracatında AT ülkelerinin payı % 13,5, 15,7 ve 34,6 civarındadır. 1989 yılında, AT ülkelerine yapılan sebze ihracatının % 2,2 kadar arttığı görülmektedir. Ancak, bu nisbi bir artış olup, reel ihracat miktarı artma yerine yaklaşık 5.000 ton civarında bir azalma göstermiştir. 1990 yılında, AT'a sebze ihracatı miktar ve oran olarak artmıştır (Tablo 1). Bu artışta, Almanya'ya hıyar

Tablo 1. Türkiye'nin 1988, 1989 ve 1990 Yıllarında AT Ülkelerine Sebze İhracatı ve Bunun Toplam Sebze İhracatındaki Payı.

Table 1. Amount of Exported Vegetable to European Community From Turkey And The Ratio of EC In Total Vegetable Exports Of Turkey, In 1988, 1989 And 1990.

	AT'a İhracat (ton)	Toplam İhracat İçindeki Payı (%)
1988	56.864	13,5
1989	51.574	15,7
1990	75.883	34,6

Kaynak : Anon., 1990 a ve b'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

ihracatındaki artışın etkisi fazladır. Ayrıca, 1990 yılında, Türkiye'nin toplam sebze ihracatının azalması, AT'ın payını artırmıştır. Ancak, buradaki artış kısmen reeldir. Zira, 1988 yılındaki yaklaşık 57.000 ton kadar olan sebze ihracatının, toplam sebze ihracatı içindeki payı % 13,5'dir. 1990 yılında, bu miktar yaklaşık 76.000 tona ulaşmış ve bu miktarın toplam ihracattaki payı % 34,6 olarak yansımaktadır. Halbuki, 1990 yılı sebze ihracatı 1988 yılına göre reel olarak yaklaşık % 35'lik bir artışla, 19.000 ton kadar artmıştır. Buna göre, normal sebze ihracatımızın toplamı AT ülkelerine gerçekleştirilen oranda artmış olsaydı, 1990 yılında ki ihracat payı % 34,6 yerine yaklaşık 18,2 kadar olacaktı.

TÜRKİYE'NİN AT ÜLKELERİNE SEBZE DIŞSATIMININ SEBZE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Önemli sebze gruplarında yurdumuzdan AT ülkelerine ihraç edilen sebze miktarları Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde zaman, 1988-1990 yılı ortalaması olarak, Türkiye'den AT ülkelerine 50.634 tonla en fazla meyvesi yenilen sebzelerin ihraç edildiği, bunu 5.746 tonla yumru ve kökleri yenilen, 4.064 tonla yaprakları yenilen ve 897 tonla baklagil sebzelerin takip ettiği görülecektir. 1988-1990 ortalamasına göre, meyvesi yenilen sebzelerin toplam ihracatının % 35'i AT ülkelerine yapılmıştır. Yani, bu sebze grubunda yapmış olduğumuz toplam ihracatın sadece

Tablo 2. Önemli Sebze Gruplarında Yurdumuzdan AT Ülkelerine İhrac Edilen Sebze Miktarı ve Bu Grupların Toplam İhracatında AT Ülkelerinin Payı.
Table 2. Some Vegetable Groups Which Have Been EXported To EC From Turkey In 1988, 1989 And 1990.

Sebze Türü	İhracat Miktarı (ton)			
	1988	1989	1990	1988-92 Ort.
Meyvesi Yen. Seb.	41.197	43.154	67.558	50.634
Yumur-Kök, Yen. Se.	8.992	5.300	2.946	5.746
Baklagil Sebze	913	905	874	897
Yaprağı Yen. Seb.	5.538	2.219	4.434	4.064
Diğer Sebzeler	224	198	21	148
Toplam	56.864	51.574	75.883	61.440
AT'nin Payı (%)				
Meyvesi Yen. Seb.	18,9	28,2	58,0	35,0
Yumur-kök. Yen. Se.	4,9	3,3	3,2	3,8
Baklagil Sebze	60,0	67,3	65,4	64,2
Yaprağı Yen. Seb.	59,8	61,3	80,5	67,2
Diğer Sebzeler	3,2	3,2	24,5	10,3

Kaynak : Anon., 1990a ve b'den yararlanılarak hesaplanmıştır.

% 35'i AT ülkelerine gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde, Türkiye'nin toplam yumru ve kökleri yenilen, baklagil grubu ve yaprakları yenilen sebzeler ihracatının sırasıyla % 3.8, 64.2 ve 67.2'si de AT ülkelerine yapılmıştır (Tablo 2).

TÜRKİYE'NİN AT ÜLKELERİNE İHRAÇ ETTİĞİ ÖNEMLİ SEBZE TÜRLERİ

Türkiye'den AT ülkelerine en fazla ihrac edilen sebze türleri Tablo 3'de verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde, 1988-90 yılı ortalamasına göre, Türkiye'den AT ülkelerine 15.753 tonla en fazla ihracı yapılan sebze türünün biber olduğu görülecektir. Aynı yılların ortalaması olarak biberi, 13.971 tonla hıyar, 9.860 tonla karpuz, 5.685 tonla kavun izlemiştir. Diğer sebze türlerinin ihracatı 5-6 bin tonun altında gerçekleşmiştir. AT ülkelerinin en fazla ithal ettiği sebze türleri arasında soğan, domates, fasulye, hıyar ve biber yer almaktadır (Karabağlı, 1989). 1988-90 yılı verileri dikkate alındığında, hıyar ve biber ihracatında önemli artmalar olduğu

görülmektedir. Karpuz, domates, lahana ve patlıcan ihracatı yaklaşık bir seyir gösterirken, kavun, soğan, pırasa ve sarmsak ihracatında ciddi bir azalma olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3. 1988, 1989 ve 1990 Yıllarında Türkiye'nin AT Ülkelerine İhraç Ettiği Sebze Türleri.
Table 3. Vegetable Species Exported To EC From Turkey, In 1988, 1989 And 1990.

Sebze Türü	Miktar (ton)			
	1988	1989	1990	1988-90 Ort.
Kavun	7.461	4.688	4.905	5.685
Karpuz	9.157	7.587	12.837	9.860
Biber	13.377	14.532	19.351	15.753
Hıyar	6.843	11.074	23.996	13.971
Soğan	6.296	4.654	2.464	4.471
Pırasa	4.239	1.566	3.248	3.018
Domates	2.138	2.707	3.717	2.854
Lahana	1.252	568	1.110	977
Patlıcan	1.348	1.721	1.751	1.607
Sarimsak	2.247	530	191	989

Kaynak : Anon., a ve b'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye'nin AT ülkelerine ihraç ettiği diğer sebzeler arasında enginar, kereviz, marul, bezelye, bakla, bamya ve mantar da bulunmaktadır. Bu türlerin ihracatının büyük kısmı AT ülkelerine yapılmaktadır. topluluğun istatistiklerinde bamya ve sakız kabağı üretimi yoktur (Anon.b, 1990c). Gelecek yıllarda bamya ve sakız kabağının AT'a sebze ihracatında önemli bir yer alması mümkündür (Karabağlı, 1990).

TÜRKİYE'NİN AT ÜLKELERİNE SEBZE İHRACATININ ÜYE ÜLKELERE DAĞILIMI

Türkiye'nin AT'a sebze ihracatı, serin-soğuk kuşakta yer alan topluluk üyesi ülkelerle daha çok gelişmiştir. Ilıman-sıcak kuşakta, Akdeniz kıyı şeridinde bulunan topluluk üyesi ülkelere sebze ihracatı oldukça azdır. 1988-90 ortalamasına göre, Türkiye'den 47.649 tonla en fazla sebze ihracatı Almanya'ya yapılmıştır. Bu ülkeyi, 5.417 tonla Yunanistan, 2.107 tonla Hollanda, 1.892 tonla Belçika-Lüksemburg izlemiştir. Buna göre, Türkiye'den AT'na yapılan sebze ihracatının yaklaşık % 70-80

gibi büyük bir kısmının Almanya'ya yapıldığı ortaya çıkmaktadır (Tablo 4). AT ülkelerine yapmış olduğumuz toplam ihracatın % 9-10'luk kısmı Yunanistan'a, % 10-11'lik kısmı ise İngiltere, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve İtalya'ya gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında, Portekiz, İrlanda ve İspanya gibi AT üyesi ülkelere sebze ihracatı yok veya yok denecek kadar azdır.

Tablo 4. 1988-90 Yıllarında Türkiye'nin AT Ülkelerine Sebze İhracatının Üye Ülkelere Göre Dağılımı.

Table 4. Amount of Exported Vegetables To Member Countries of EC From Turkey.

Üye Ülke	İhracat Miktarı (Ton)				
	1988	1989	1990	1988-90	Ort. %
Belçika-Luxemburg	1.633,8	1.674,9	2.367,4	1.892,0	3,1
Danimarka	1.180,5	306,3	425,0	637,0	1,1
Almanya	38.410,0	40.169,0	64.369,4	47.649,0	76,7
Yunanistan	8.815,2	4.987,2	2.448,2	5.417,0	9,5
İspanya	52,5	-	-	-	-
Fransa	715,7	1.292,0	455,4	821,0	1,5
İrlanda	-	-	-	-	-
İtalya	884,8	1.235,7	2.180,7	1.434,0	2,3
Hollanda	2.627,3	1.867,4	1.825,0	2.107,0	3,4
Portekiz	-	-	-	-	-
İngiltere	2.472,4	293,8	1.762,9	1.510,0	2,4

Kaynak : Anon., 19a ve b'den yararlanılarak hesaplanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na müracaat öncesinde, tarımda gerekli yapısal düzenlemeleri gerçekleştirmesi, tarım tekniklerini iyileştirmesi ve hasat sonrası sorunları çözmesi gereklidir. Bu amaçla alınması gerekli tedbirler şu şekilde özetlenebilir.

1. Avrupa Topluluğu ülkeleri, Ekim-Nisan dönemi mevsim dışı kabul etmektedirler. Bu sebeple, Türkiye'de örtüaltı sebzeçiliği teşvik edilerek, mevsim dışında taze sebze ihracatı artırılmalıdır. Yurdumuzda, örtüaltı sebze yetiştiriciliği tür ve çeşit seçimi ile üretim zamanlaması AT Pazarına göre ayarlanmalıdır.

2. Sebzelerde kalite standartları artırılmalıdır.

3. Hasat, tasnif, ambalajlama ve önsoğutma işlemlerine gereken önem verilmelidir.

4. Son tekniğe ve kendi koşullarımıza uygun soğuk depolama tesislerinin sayısı artırılmalıdır.

5. Son yıllarda tarımsal ürünlerin ihracatında işlenmiş tarım ürünlerinin payı

gittikçe artmaktadır. Bu sebeple, sebzelerin işlenmesi için gerekli tesisler kurulmalıdır.

6. Sebzeler soğutuculu ulaşım araçları ile pazara ulaştırılmalı, örtüaltı sebze ürünlerinin pazarlanmasında ucuz tarifeli uçak kullanımı sağlanmalıdır.

7. Türkiye'de de AT ülkelerinde olduğu gibi üretici birlikleri, kooperatifler yaygınlaştırılmalıdır.

8. İhracatı teşvik amacıyla gerekli kredi tedbirleri alınmalı ve bilimsel çalışmalar kalite ve kantite olarak artırılmalıdır.

9. İhrac edilen sebzelerde herbisit, pestisit gibi tarımsal ilaç kalıntılarına karşı gerekli tedbirler alınarak, titizlikle uygulanmalıdır. Bu anlamda, özellikle örtüaltı sebze üretiminde hormon kullanımı tüm yönleriyle gözden geçirilip, belirli kıstaslar getirilmelidir.

10. Mevsimlik sebze üretiminde üretim planlaması yapılmalıdır. Sebze üretiminde AT ülkelerinde tüketilen ve üretim açığı bulunan hindiba gibi sebze türlerine önem verilmelidir.

11. Yurdumuzdan yetiştirilen sebze tür ve çeşitlerini üretilmesinde kullanılan tohumların üretimi ülkemizde yapılmalıdır. Şu anda üretilmeyenler için ilgili tohum firmalarıyla anlaşmalar yaparak ve kolaylıklar sağlayarak tohum üretiminin yurdumuzda gerçekleştirilmesi temin edilmelidir.

12. Tohum sizden-sebze bizden diyalogu ile tohumu dışardan ithal sebze türlerinin hiç olmazsa belli ölçüde ihraç bağlantısı zorlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonymous, 1990a. Dış Ticaret İstatistikleri 1988. DİE Yay. No : 1430, Ankara.
- Anonymous, 1990b. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1988, 1989 ve 1990 Yılı Bilgisayar Kayıtları, Ankara.
- Anonymous, 1990c. Eurostat 2-3 1990, Crop Production. Lüksemburg.
- Ayyıldız, T., 1990. Türkiye AT İlişkilerini Analizi (Ders Notu). Atatürk Üni. Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum.
- Karabağlı, A., 1989. AT Tarımı ve Türkiye Tarımının Verimlilik, Pazarlama ve Dış Ticaret Açısından Değerlendirilmesi M.P.M. Yay. No : 383, Ankara.
- Karabağlı, A., 1990. Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye Meyve Sebze Alt Sektörünün Durumu ve Rekabet Şansı. MPM Yay. No : 421, Ankara.